

Uitval in de lerarenopleiding reduceren

—

Platform Samen Opleiden & Professionaliseren

Gesprekskaart

Inleiding

Er is in de Onderwijsregio's veel aandacht voor het terugdringen van het lerarentekort. De regio's zetten in op een samenhangende aanpak van werven, matchen, opleiden, begeleiden en professionaliseren. Veel aandacht is hierbij voor werven en matchen, voor het opleiden van aanstaande leraren en voor een goede begeleiding van startende leraren (inductie)¹.

Er is in de aanpak van het lerarentekort nog relatief weinig aandacht voor de uitval in de lerarenopleiding, het zogenoemde 'lerarenlek' (Teacher Tapp, Walraven, 2022). Deze publicatie wil dit nadrukkelijker op de agenda zetten, omdat het reduceren van uitval in de lerarenopleiding een bijdrage levert aan het terugdringen van het lerarentekort.

We starten met een korte introductie van de problematiek. Wat weten we over uitval in de lerarenopleiding? En welke kwesties en belangen spelen een rol?

Vervolgens staan we stil bij de vraag wat betrokken partijen, binnen de eigen context, kunnen doen om uitval zoveel mogelijk te reduceren. Daarvoor presenteren we, aan de hand van Design thinking, een gesprekskaart met vragen om een constructief gesprek te voeren en samen op zoek te gaan naar effectieve interventies om uitval in de lerarenopleiding te reduceren.

¹ Aanstaande leraren met een arbeidscontract, zij-instromers en startbekwame leraren

1

Wat weten we over uitval in lerarenopleidingen?

Uit cijfers van o.a. DUO en CBS (Berenschot, 2021), maar ook uit 'De Staat van het onderwijs' van de Inspectie van het Onderwijs (2025) blijkt dat de uitval in lerarenopleidingen gemiddeld hoger is dan in andere beroepsopleidingen. Hiervoor worden in deze documenten redenen genoemd zoals: verkeerde verwachtingen van studenten bij de start van de studie, de zwaarte van de studie (kennisbasis), de organisatie van de studie, de complexiteit van de voorbereiding op de beroepspraktijk, en de noodzaak van een bijbaantje. Ook komt naar voren dat studenten als gevolg van het lerarentekort op de leerwerkplek teveel verantwoordelijkheid krijgen.

Uitval is te reduceren, maar nooit helemaal

Een deel van de uitval is acceptabel. Voor studenten die bijvoorbeeld de vereiste kennisbasis niet halen of erachter komen dat het beroep niet bij ze past, is uitstroom de beste optie. Voor een ander deel van de uitvallers geldt dat echter niet. Hoe groot deze groep is, verschilt per opleiding c.q. regio. De uitvalcijfers hangen ook samen met factoren zoals vooropleiding, migratieachtergrond, geslacht en opleidingsniveau van de ouders (ResearchNed, 2020).

Uit een regionale probleemanalyse (Heuvel, 2023) blijkt dat van een hbo-opleiding voor een tweedegraads onderwijsbevoegdheid gemiddeld 55% van de voltijdstudenten en 40% van de deeltijdstudenten uitviel (2018-2022). Dat betekent dat slechts 45% van de voltijdstudenten en 60% van de deeltijdstudenten de opleiding succesvol heeft afgerond. Bij navraag onder zittende studenten is gevraagd of zij studenten kenden die waren uitgevallen en in hoeverre dit te voorkomen was geweest. Daarvan gaf 25% aan dat uitval van de student die zij voor ogen hadden niet te voorkomen was geweest, 30% gaf aan dat de uitval van die student die zij voor ogen hadden wel te voorkomen was geweest. En 44% wist het niet of uitval te voorkomen was geweest, dus mogelijk was ook daar een deel van te voorkomen geweest.

De juiste maatregelen?

Omdat van veel factoren afhankelijk is wat de juiste maatregel is om uitval te reduceren, is de keuze van maatregelen complex. Het onderzoek 'De eerste honderd dagen in het hoger onderwijs' (2022) noemt acht cruciale factoren die studieuitval verminderen:

1. Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) in vo en mbo.
2. Kennismaking, voorlichting en proefstuderen in het hoger onderwijs.
3. Een goede aansluiting van inhoudelijke basiskennis.
4. Een goede aansluiting van studievaardigheden.
5. Begeleiding/coaching door peers bij de overgang naar het hoger onderwijs.
6. Begeleiding/coaching door onderwijsprofessionals bij de overgang naar het hoger onderwijs.
7. Sociale en/of academische binding.
8. Professionalisering van lerarenopleiders.

Het onderzoek laat zien dat er in Nederland en elders veel wordt ondernomen om de overgang naar het hoger onderwijs soepeler te laten verlopen en de kans op uitval in het eerste studiejaar te verkleinen. De meeste interventies spelen in op de begeleiding van de studiekeuze en de overgang naar het hoger onderwijs (factoren 1, 2, 5, 6 en 7). Twee interventies richten zich op het vergroten van de kennis en vaardigheden om studenten beter toe te rusten en meer zelfvertrouwen te geven (factoren 3 en 4). Voor factor 8 ('docentprofessionalisering') zijn geen gerichte, helder omschreven en/of bewezen interventies gevonden. Dit is een opmerkelijk gemis, omdat kenmerken van de interactie tussen docent en student weldegelijk een rol kunnen spelen bij studieuitval. (Onderwijskennis, 2020).

Berenschot (2021) stelt vast dat er op de vijf onderzochte hogescholen diverse maatregelen zijn ingezet, maar dat de effectiviteit van deze maatregelen niet (langdurig) is onderzocht.

Uit de verschillende onderzoeken weten we in ieder geval dat de volgende maatregelen helpen om studieuitval te voorkomen:

- Betere begeleiding zowel in het opleidingsinstituut als tijdens het werkplekleren in de school (waarbij scholen en instituten samenwerken);
- Meer werkplekleren;
- Een betere verbinding tussen theorie en praktijk;
- De aanpassing van planning en organisatie van het geboden onderwijs (voorkomen van piekbelastingen);
- Een goede voorlichting t.b.v. heldere verwachtingen voorafgaand aan de opleiding.

Deze maatregelen worden door het Samen Opleiden beoogd en gerealiseerd, maar lijken door de betreffende studenten niet altijd zo ervaren (Heuvel, 2023).

**Wat het lastig maakt,
is dat een maatregel
altijd wel voor iemand
werkt, maar nooit
voor iedereen.**

2

Welke kwesties spelen er?

De partijen die betrokken zijn bij Samen Opleiden hebben het gezamenlijke belang om studenten op te leiden tot startbekwame professionals. Daarnaast heeft iedere partij eigen belangen die hiermee kunnen conflicteren. Het is goed om deze belangen te erkennen en er rekening mee te houden. We noemen we er enkele.

Kwetsbaarheid

Het gesprek over uitval in de opleiding kan spannend zijn, omdat het zowel bij lerarenopleidingen als bij partnerscholen kwetsbare punten kan raken. Een oordeel over elkaar ligt op de loer. Dit kan gevolgen hebben bijvoorbeeld voor het delen van data en voor de mate van openheid in het gesprek hierover.

Dubbele verantwoordelijkheid

Scholen hebben een dubbele verantwoordelijkheid: de school is begeleider van de studenten en werkgever van de begeleiders. Vanuit begeleidingsperspectief willen scholen zo goed mogelijk bijdragen aan de kwalificatie van de student. Vanuit werkgeversperspectief staat deze begeleiding echter onder druk als gevolg van het lerarentekort, maar ook vanuit kostenperspectief. Wanneer de student een studerende medewerker is, komt daar nog een extra spanning bij, omdat de school deze mensen zo snel mogelijk 'voor de klas' wil hebben.

Kwalificatiefunctie van de opleidingsinstituten

Scholen hebben baat bij korte, flexibele, versnelde maatwerktrajecten voor studenten, zodat zij zo snel mogelijk beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt. Deze wens kan op gespannen voet staan met diplomeringsverantwoordelijkheid van de opleidingsinstituten.

Organisatorische capaciteit

Om aan de grote vraag op de arbeidsmarkt te kunnen voldoen, wordt ingezet op meer maatwerk voor studenten. Dit maatwerk vereist meer inzet en afstemming van de begeleiding. De organisatorische capaciteit van zowel de opleidingsscholen als van de lerarenopleidingen staat onder druk vanwege:

- de huidige lerarentekorten;
- het feit dat de transitie van de lerarenopleidingen om (op basis van het Bestuursakkoord Flexibilisering) meer maatwerk te leveren, bij de hogescholen veelal gepaard gaat met een bezuinigingsopdracht;
- bezuinigingsopdrachten van de scholen die studenten mede opleiden.

Solidariteitsprincipe

Scholen ontvangen graag studenten, mede vanuit acquisitieperspectief, de zogenoemde 'kweekvijver'. Met de afname van het aantal studenten en de toename van het aantal scholen dat wil participeren in het Samen Opleiden in de Onderwijsregio, treedt er echter een 'verdunding' op. Hierdoor staan leeractiviteiten in de school waarin studenten met en van elkaar leren onder druk. Ook wordt het hierdoor voor scholen steeds moeilijker om de begeleidingsinfrastructuur overeind te houden. Een oplossing kan zijn om de begeleiding van studenten weer meer concentreren op enkele opleidingsscholen. Dat zet echter het acquisitiebelang onder druk, omdat dan een aantal scholen geen studenten meer ontvangen en daarmee geen toegang hebben tot 'de kweekvijver'.

3

Wat kunnen we doen?

Zoals eerder gesteld, kan het gesprek over uitval in de opleiding spannend zijn, omdat het een kwetsbaar punt kan raken en een oordeel op de loer ligt, zowel bij lerarenopleidingen als bij partnerscholen. Toch is het belangrijk om dit gesprek te voeren, omdat er sprake is van een gezamenlijke ambitie en van een gezamenlijke verantwoordelijkheid om studenten goed te begeleiden, met name tijdens het werkplekleren (40% van de opleidingstijd).

In gesprek over oplossingen

Betrokkenen kunnen dit gesprek voeren volgens de [Design-thinking-methode](#) waarbij vier stappen worden doorlopen:

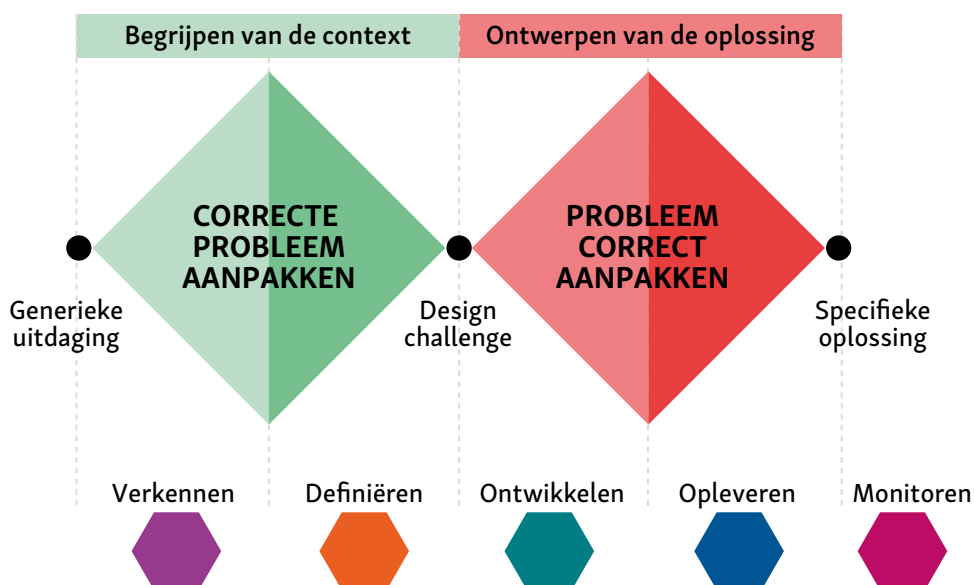
1. Een goed begrip van de uitdaging ontwikkelen.
2. Het probleem dat je wilt oplossen duidelijk verwoorden.
3. Brainstormen over potentiële oplossingen en een oplossing selecteren en ontwikkelen.
4. De oplossing ontwerpen, testen en implementeren.

In de gesprekskaart hebben we per stap een aantal vragen geformuleerd.

De rol van de Onderwijsregio

Een goede probleemanalyse maken is arbeidsintensief. Ook kan het een gevoeligheid bij (één van de) partners raken, wat een open waarderend gesprek kan bemoeilijken. Ook kan het lastig zijn om als partnerschap inzicht te krijgen in resultaten van andere partnerschappen (binnen de Onderwijsregio en Onderwijsregio-overstijgend), waardoor benchmarking niet mogelijk is. Voldoende organisatorische capaciteit, objectiviteit en een onafhankelijke positie van een onderzoeker zijn helpend.

Omdat partnerschappen Samen Opleiden onderdeel uitmaken van Onderwijsregio's, kunnen Onderwijsregio's in samenwerking met de aan het partnerschap deelnemende opleidingsinstituten onderzoek uitzetten. Vervolgens kunnen zij interventies op regioniveau initiëren. Hier zijn al mooie voorbeelden van bekend. Zo zijn er hogescholen die extra inzet plegen bij dreigende uitval van studenten om deze toch te behouden voor de sector. Als bijvoorbeeld een pabostudent dreigt uit te vallen, wordt samen met de student onderzocht of een andere lerarenopleiding, bijvoorbeeld voor een tweedegraadsbevoegdheid, mogelijk beter bij de student past.

GESPREKSKAART

Hoe kunnen we uitval in de lerarenopleidingen reduceren?

Verkennen | Een goed begrip van de uitdaging ontwikkelen

Over welke data beschikken we in onze eigen context (partnerschap SO&P, Onderwijsregio, lerarenopleiding)? Geven deze data goed zicht op de omvang en de oorzaken van uitval?

- Wat is de omvang van de uitval in onze context?
- Is er verschil in uitval tussen de verschillende studentengroepen²? En tussen de verschillende studentcohorten?
- Is er een trend waar te nemen?
- Is er verschil in uitval van studenten van de verschillende deelnemende lerarenopleidingen?
- Is er verschil in uitval van studenten van dezelfde lerarenopleiding in andere contexten (partnerschappen SO&P, Onderwijsregio)?
- Is er verschil tussen onze cijfers en het landelijk gemiddelde?

Geven deze data goed zicht op de oorzaken van de uitval?

- Is er zicht op de oorzaken³ van de uitval van studenten in onze context? Wat zeggen de studenten hierover zelf? Wat zegt de studentcoach hierover? Wat doe je als programmaleider c.q. lerarenopleider om zicht te krijgen op oorzaken van de uitval?
- Wat zijn de succesfactoren voor het behoud van studenten in de opleiding? Wat zegt de literatuur hierover? Welke succesfactoren noemen de studenten zelf? Wat doe je als programmaleider Samen Opleiden/management van de lerarenopleiding om zicht te krijgen op de oorzaken van studieuitval?

Definiëren | Het probleem dat je wilt oplossen duidelijk verwoorden

- Wat zijn de belangrijkste inzichten die de verkenningsfase heeft opgeleverd?
- Wat vinden we van deze inzichten (kwalificatie)?
- Wat is op basis daarvan het specifieke probleem dat we willen aanpakken?

Ontwikkelen | Brainstormen over potentiële oplossingen; een oplossing selecteren en ontwikkelen

Wat weten we al over mogelijke interventies in relatie tot dit specifieke probleem?

- Welke interventies worden er in onze context al ingezet?
- Wat is de effectiviteit van deze interventies (beoogd, gerealiseerd, ervaren)?
- Wat weten we hierover uit de literatuur?
- Wat weten we vanuit andere contexten (wat werkt)?
- Welke interventies zijn er nog meer nodig/mogelijk?

2 Pabo vs. tweedegraads lerarenopleiding; hbo-lerarenopleiding vs universitaire lerarenopleiding; bachelorstudent vs masterstudent; voltijdsstudent vs deeltijdsstudent; 1°, 2°, 3°, of 4° jaars student; Instroom vanuit mbo, havo, vwo, zij-instroom e.a.; tekortvakken vs niet-tekortvakken.

3 Denk aan de begeleidingsstructuur, de professionalisering van de lerarenopleiders, de samenwerking tussen instituutopleiders en schoolopleiders, communicatielijnen etc.

Opleveren | De oplossing ontwerpen, testen en implementeren

- Wie is er in de uitvoering verantwoordelijk voor wat?
Tip! Het [RASCI-model](#) kan hierbij helpend zijn.
Welke actor in de samenwerking heeft welke verantwoordelijkheid?
- Wat zijn dan de vraagstukken die geagendeerd moeten worden:
 - bij de stuurgroep in de Onderwijsregio,
 - bij de stuurgroepen van aanpalende Onderwijsregio('s),
 - bij het management van de lerarenopleidingen?
- Voor welke studentengroep gaan we dit doen?
Bijvoorbeeld voor de reguliere student of voor een specifieke groep, zoals jongens op de pabo of zij-instromers? Kiezen we voor laaghangend fruit? Of nemen we meer tijd voor duurzamere oplossingen?
- Wanneer willen we dit afgerond hebben?

Monitoren en borgen

Hoe borgen we dat er aandacht is voor studieuitval:

- In de lerarenopleidingen
- In het partnerschap SO&P
- In de Onderwijsregio?
- In hoeverre staat dit onderwerp in de plannen van onze partnerschappen SO&P? En in het plan van de Onderwijsregio?
- In hoeverre staat dit (regulier) op de agenda van de stuurgroep, werkgroepen, projectgroepen e.a. overleggen binnen het samenwerkingsverband?
- In hoeverre is dit een onderwerp in de kwaliteitscyclus?
- Welke professionalisering van lerarenopleiders is nodig om uitval nog effectiever terug te dringen?

Meer lezen?

- [De Staat van het Onderwijs 2025](#) (2025). Pagina 122 e.v.
- [Design thinking methode](#) (2025)
- [Vereniging Hogescholen | Dashboard instroom, inschrijvingen en diploma's](#) (2025)
- [Vereniging Hogescholen | Dashboard studiesucces, uitval en studiewissel](#) (2025)
- [The right job pays: Effects of different types of work on study progress of pre-service teachers](#) (2024)
- [Gesprekskaarten voor de student](#) (2023)
- [Een blog over het lerarenlek](#) (2022)
- [De eerste honderd dagen in het HO](#) (2022)
- [Onderzoek naar studiesucces bij tweedegraads-lerarenopleidingen](#) (2021)
- [Studenten hebben een ander brein dan hbo denkt](#)
- [Monitor Beleidsmaatregelen](#) (2020) vanaf blz 169
- [Afstroom van studenten uit de lerarenopleiding.](#)
- [Een literatuurverkenning](#) (2023)

Colofon

Auteur: Colette van den Heuvel, Platform Samen Opleiden & Professionaliseren

Redactie: Tekstbureau Elise Schouten

Vormgeving: DailyDaisy

Fotograaf: Larissa Rand / Petja Buitendijk / Fotodatabase VO-raad / Unsplash

Januari 2026

Platform Samen Opleiden & Professionaliseren

Binnen het Platform Samen Opleiden & Professionaliseren bundelen schoolbesturen, scholen en lerarenopleidingen hun krachten om samen een duurzame inrichting van opleiding, begeleiding én professionalisering voor (aanstaande) leraren te realiseren in Onderwijsregio's. Het Platform zet zich in voor het versterken van de samenwerking tussen besturen, scholen en lerarenopleidingen in het po, vo en mbo, binnen de opleidingsinfrastructuur van de Onderwijsregio's.

Meer informatie

Voor al je vragen over Samen Opleiden en Professionaliseren kan je terecht bij:

www.platformsamenopleiden.nl

Kernwaarden

Visiedreven en
kwaliteitsgericht

Samen ontwikkelen en
verbinden in netwerken

Toegankelijk en
ondersteunend

Flexibel inspelen op
vragen en verandering

www.platformsamenopleiden.nl

Het Platform Samen Opleiden & Professionaliseren is een initiatief van de PO-Raad, VO-raad, MBO Raad, VH en UNL

